

ਦਹਾਏ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਚ ਕਾਈਤੁ “ਕਾਈਤੁ ਦਾ ਕਾਲਾ ਤਿਤਰ” ਦੀ ਮੁਕਖ ਨਾਥਿਕਾ ਦੀ ਸਮਦਿਆ

□ ਡਾਂਡੋ ਸਤਧਾਲ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ

ਸ਼ਵਗੰਧੀ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਖਜੂਰਿਆ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਜਾਨੇ, ਮਾਨੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਹੈ। ਅਪਨਿਯੋਂ ਸਫਲ ਕਹਾਨੀਯੋਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤੁਝੇ ਬਡੇ ਥੋਡੇ ਸਮੇਂ ਚ ਗੈ ਡੋਗਰੀ ਕਥਾ-ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਅਪਨਾ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਲੇਆ ਹਾ। ਤੁਝੇ ਵਿਹਾਨੀਯੋਂ ਚ ਢੁਗਗਰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੇਵਨਾ, ਮਨੋ-ਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਣ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਬਡੀ ਸੂਜ਼ਬੂਜ਼ ਕਨੌਂ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਿਤੇ ਦਾ ਐ। ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੁਝੇ ਗੀ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਕੋਲਾ ਮਿਲੇ ਦਾ ਸਮਾਨ ਐ (ਮਰਣੋਪਰਾਨਤ)।

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਬਿਧੇ ਤੁਝੇ ਦੀ ਕਹਾਨੀ “ਕਾਈਤੁ ਦਾ ਕਾਲਾ ਤਿਤਰ” ਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਕਾਈਤੁ ਤੇ ਤੁਸਦੀ ਸਮਦਿਆ ਸ਼ਹਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਐ।

ਕਾਈਤੁ ਸ਼ਹਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਬਾਸਤੀ ਅਪਨੀ ਚਤੁਰਫਾ ਫੈਲੀ ਦਿਧੇਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਯੇਂ ਦੇ ਤੁਤਾਰ-ਚਢਾਇ ਕਨੈ ਲਗਾਤਾਰ ਲਡਾਈ ਲਡਾਈ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਉਸ ਦਿਧਾ ਦੁਨਿਆਂ ਚ ਕੇਈ ਮੋਡ ਔਂਦੇ ਨ ਜਿੰਦੇ ਕਨੈ ਤੁਸੀਂ ਨਮੋਂ-ਨਮੋਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋਂਦੇ ਨ—“ਕਾਈਤੁ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਗੋਲ ਨੇਈ ਲਾਮੀ ਐ ਜੇਹਦੇ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਪਰ ਮੋਡ, ਮੋਡ ਤੇ ਫਹੀ ਮੋਡ ਨ, ਹਾਂ ਤੁਝੇ ਮੋਡੇਂ ਉਪਰ ਤੁਨੇ ਇਕ ਨਮਾਂ ਜੀਨ ਭੋਗੇ ਦਾ ਐ।”

ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਫਾਮੀ ਗੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਕਾਈਤੁ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਧਿਆਇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਤੁਸੈਂ ਦਿਨੇ ਕੋਲਾ ਓਹ ਅਪਨੇ ਭਾਗ ਗੀ ਬਦਲਨੇ ਆਸਤੈ ਸੰਘਰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਦੀ ਐ। ਓਹ ਕਠਨ ਮੈਹਨਤ ਕਰਿਧੈ ਰੱਖੇ ਕਿਟਠੇ ਕਰਿਧੈ ਬਕੀਲ ਕਰਦੀ ਐ, ਦਾਲਤੀ ਚ ਪੁਜਦੀ ਐ ਤੇ ਦਾਵ-ਫਰਿਧਾਦ ਬੀ ਕਰਦੀ ਐ ਮਗਰ ਤੁਸਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਹਨਤ ਬੇਕਾਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਖੀਰ ਤੁਸਦੇ ਪਤਿ ਗੀ ਫਾਂਸੀ ਹੋਇਥੈ ਗੈ ਰੋਂਹਦੀ ਐ ਤੇ ਇਧਾਂ ਤੁਸਦੀ ਅਪਨੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇ ਅਗੈ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਤੁਸ ਦਿਨੋਂ ਕੋਲਾ ਤੁਸਦੇ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਚੋਟੋਂ ਪਰ ਚੋਟਾਂ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਦੀ ਐ। ਤੁਸਦੀ ਬੇਬਸੀ ਦਾ ਫਾਧਦਾ ਠੋਆਇਥੈ ਸੁਰਗਲ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਚੇਲਾ ਜਗਤੂ ਬਰੋਆਲਾ ਤੁਸਦੇ ਸਤੀਤਵ ਗੀ ਸੁਰਗਲ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਆਹਡੀ ਬਿਚ ਲੁਟਨੇ ਆਸਤੈ ਨੇਕਾਂ ਦਾਇ ਖੇਡਦਾ ਐ ਤੇ ਖੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਭੁਕਖੇ ਦੇ ਸ਼ੇਰੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਤੁਸਦੇ ਪਰ ਅਪਨਾ ਖੁੱਖਾਰ ਬਾਰ ਕਰੀ ਗੈ ਦਿੰਦਾ ਐ, ਲੇਕਨ ਕਾਈਤੁ ਦੀ ਗੈਰਤੁ ਤੁਸਦੀ ਇੜਾਤ ਗੀ ਬਚਾਨੇ ਆਸਤੈ ਲਲਕਾਰੀ ਤਠਦੀ ਐ। ਤੁਸਲੈ ਓਹ ਜਗਤੂ ਬਰੋਆਲੇ ਦੇ ਬਾਲ ਪਕਿਡਿਧੈ ਗੁਰਜਦੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਐ—“ਓ ਬਰੋਆਲੇਆ, ਤੇਰਿਆਂ ਬਾਵਰਿਆਂ ਗੈ ਨੇਈ ਆਤਮਾ ਬੀ ਕਾਲੀ ਐ। ਤੁਂ ਕੇਹ ਮਿਥਿਧੈ ਮਿਗੀ ਹਤਥ ਪਾਯਾ ? ਭਕਡਾ, ਮੇਰੇ ਮਹਾਸ਼ੇ ਨੇ ਕਿਟਠੇ ਦੋ ਖੂਨ ਕਿਤੇ ਹੈ, ਤੇ ਪਾਪਿਆ, ਇਕ ਖੂਨ ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਜੋਰ ਤੇ ਅਜੋਂ ਮੇਰੇ ਬਿਚ ਬੀ ਐ।”¹²

कास्तू दे इन्हें शब्दे च यकीनन गै इक विधवा दी बेबसी गै नेई बल्के आतम-सम्मान रखने आहली नारी दी सतीत्व शक्ति बी ललकारदी सेई होंदी ऐ। उसदे एह शब्द समाज दे बदमाश फिरके आस्तै इक चुनौती न ते कनै गै एह समाज दे बेस्हारा स्त्री-समाज गी अपने आपे गी बचाई रखने आस्तै प्रेरणा बी दिंदे न।

स्हरे दी तलाश च निकली दी कास्तू छौंकू चौंकीदारे दा सच्चा प्यार पाइयै उसदे अगै आतम समर्पण करी दिंदी ऐ लेकन जगतू बरोआला एह दिक्खियै अगग-बबूला होई जंदा ऐ। ओह अपने पाखंड-वाद दा खुल्लियै प्रदर्शन करदा ऐ। ओह सुरगल देवते दी दुहाई देइयै ग्रां दे अनपढ लोके दे मनै च एह विश्वास पैदा करने दी कोशश करदा ऐ जे कास्तू सधारण जनानी नेई ऐ बल्के बड़ी खतरनाक जादूगरनी ऐ। बल्लैं-बल्लैं ग्रां दे तकरीबन सारे गै लोक एह विश्वास करन लगी पौंदे न जे सच्चै गै कास्तू जादूगरनी ऐ। इन्हे तक जे छौंकू दी मां बी लोके दी झूठी चर्चा पर विश्वास करियै उसी जादूगरनी समझन लगी पौंदी ऐ। कास्तू दे भागे दी इस थमां बड़ी बिडम्बना होर केह होई सकदी ऐ? पर इन्हें समस्याएं कनै लड़दी होई बी ओह अपनी मंजला उपर कदम बधांदी गै चलदी ऐ।

इक दिन कास्तू दा दूआ पति छौंकू बी उसदा साथ छोड़ियै इस दुनियां थमां कूच करी दिंदा ऐ। उस बचारी पर एह दूर्द बड़ी चोट होंदी ऐ लेकन हून ओह किल्ली नेई ऐ। उसदिया गोदा च हून इक सुन्दर न्याना ऐ जेहडा उसदा इक मात्र स्हारा ऐ। इस्सै आस्तै उस्सी अपने अगले जीवन दे बारे च कोई चिन्ता नेई ऐ, मगर समाज उस्सी कुथे चैन कनै बौहन दिंदा ऐ। पखंडी जगतू बरोआले दा अन्ध-भक्त समाज उस्सी छौंकू दी हत्यारनी समझन लगी पौंदा ऐ। इक पासै चेले दे झूठे भेश बिच एह कामी ते पखंडी जगतू बचारी कास्तू गी डैन ते पतिधातन सिद्ध करने दी कोशश करन लगी पौंदा ऐ ते स्वर्गवासी छौंकू दी मां इसदा समर्थन करन लगी पौंदी ऐ ते दुऐ पासै ग्रां दी पन्चैत इस्सै पक्ख दे हक्क बिच फैसला देइयै बेस्हारा कास्तू गी अपना ग्रां छोड़ने आस्तै मजबूर करी दिंदी ऐ। एह उसदे उपर इक होर बज्ज-पात हा। डॉ गंगादत्त विनोद इस बारे च ठीक गै आखदे न-“कास्तू के जीवन के साथ दैनिक संघर्षों और समस्याओं का गठ-जोड़ करते हुए लेखक ने समाज के उपेक्षित वर्ग के प्रति अपनी सहानुभूति दिखाई है।”³

इयां निर्देई समाज दे अत्याचार भरी नासमझी दा शकार होइयै कास्तू हून बस्ती कोला दूर ग्रां दी इक गुफा बिच अपना आसरमां तुष्टी लैंदी ऐ। उत्थै उसदा इक मात्र स्हारा उसदा न्याना पुतर कोडू गै होंदा ऐ। उसदी बदकिसमती दी इन्हांहा एह ही जे जगतू बरोआले दा उसदे बरखलाफ क्रूरतापूर्ण प्रचार हून बी उसदी खलासी नेई छोड़दा ऐ। ओह जियां-कियां कास्तू दे उपर गलबा पाइयै अपनी अनतृप्त-काम वासना गी शान्त करना चांहदा, उ'आं उ'आं गै असफल होंदा जंदा ऐ, पर इथै कारण ऐ जे कास्तू दा जीवन होर बी दुखी होंदा जंदा ऐ। कास्तू जगतू दा नांड जाद करदे सार गै उसदे नांड पर थुक्कन लगी पौंदी ऐ। उस्सी दुल्कारदी ऐ ते फटकारदी ऐ ते रोहै च आइयै अपने गै बाल पुट्टन लगी पौंदी ऐ। अपनी बेबसी गी

जाहर करने आस्तै ओह होर करी बी केह सकदी ऐ? इस थमां बी भावावेश च औने पर उसदे मुहां दा चानक निकली पाँदा ऐ “ओ बरोआलेआ, गुगल धूफे दी वाशना च खटोए दा तेरा असली रूप मैं पछाननियां। तेरी गर्की दी आतमा गोहटें दे कीड़े थमां बी मता नरक भोगे दी ऐ। पापिआ, तेरी देह लोहे दे झुंडे खाई-खाई सगुवां होर मतीचथोड़ होई गेदी दी ऐ।”

अगें चलियै कास्तू दा चरित्र इक बारी फही इन्सानी कमज़ोरी दी शकार होई जंदा ऐ। अपने न्याने पुत्तर कौड़ू दा स्हारा पाइयै बी ओह इक अभाव जां घाटा मैसूस करदी गै रौंहदी, जिसदी पूर्ति ओह कांसू दा स्हारा पाईयै करना चाहन्ती ऐ। समाज ते खासकरियै जगतू बरोआले दियां चब्बां, निंदां ते झूठे दोषारोपण बगैरा दी परवाह कित्ते बगैर ओह इक बारी फही अपना घर बसाने आस्तै तड़फन लगी पाँदी ऐ। इस कोला उसदी बरोधी परिस्थितियें कनै संघर्ष करियै अपने लक्ष्य तक पुज्जने दी तांहग पूरी करने दी निर्नें बुद्धि दा पता चलदा ऐ। कास्तू दे सामनै दो गै रस्ते न-संघर्ष करदे होई अपने लक्ष्य पासै बधना ते उसी प्राप्त करना जां हार मन्नियै अपना सम्मान बी गुआई देना। पर समाज च अपने जनेहियें नेके नारियें दे वर्ग दी प्रतिनिधि कास्तू दा परिस्थितियें कोला हारियै नस्सी जाना कहानीकार गी कदें बी परसिंद नैई ऐ। ओह इस्सै आस्तै उस्सी पलै-पलै नमें-नमें संघर्ष आस्तै धकेलदा होआ उस्सी उसदे लक्ष्य पासै बधाने दे कनै-कनै कथा-प्रवाह गी बी गतिशील बगाई रखदा ऐ।

कास्तू दा नमां स्हारा कांसू आपूं इक निराश्रत ते बे-स्हारा आदमी ऐ। उसदा नां कुतै घर ऐ ते नां गै कोई जैदाद ते नां गै सज्जन-सरबंधी। झूठियां-गुआहियां देइयै ते शराब बेचियै अपनी पेट-पालना करनी उसदा रोजे दा धंदा ऐ। आपूं बी बेत्हाशा शराब पीऐ रोज बरोज ताहीं-तुआंहीं ढौना-पौना उसदा आम कम्म ऐ। कहानीकार दे शब्दें च-“ढौना-पौना ते उसदे आस्तै चबात नैई हा। जिंदगी बिच ओह चलेआ घट्ट ते ढट्टा मता हा।”

इक बारी ओह जदूं मता पीऐ मरने आहला होई गेआ हा तां कास्तू ने अनथक मैहनन्न करियै ते उसदी सेवा करियै उसदे प्राण बचाई ले है। इस कनै कांसू उसदे आस्तै कृतज्ञता दे बोझ कनै दबोई जंदा ऐ। इस्सै लेर्ई ओह आखदा ऐ- “इस बारी ते तूं तली देइयै बचाई उड़ेआ ऐ,” पर जीवन कोला नराश कास्तू दे दुखें ते क्लेशें कनै भरोचे दे हिरदे च समाज दे प्रति इक रोह भरोची दी खिंझ दे सुआउ किश बी नैई ऐ। इस्सै बास्तै ओह जवाब च आखदी ऐ-“आऊं बचाने आहली हुंदी तां अपने म्हाशे ते चौकीदारे गी नैई बचाई लैंदी। मैं बचाने आहली नैई खाने आहली आं। फ’ले दा बच्चा-बच्चा मिगी गौंड़ बंगालन आखदा ऐ।”

बेस्हारा कास्तू दी अनथक सेवा दे बदलै च कांसू उस्सी अपनाइयै उसदा म्हेशां आस्तै स्हारा बनना चांहदा ऐ। बे-स्हारा कास्तू बी बे-स्हारा कांसू दा स्हारा पाइयै अपने अभाव दी पूर्ति करना चांहदी ऐ। दोऐ बेस्हारे इक दुए गी पाइयै इक दूए दे पूरक बनी जाना चांहदे न। इस बारे च कांसू दी एह उक्ति मती गै समयानुकूल ऐ:- “माहनू गी माहनू दा स्हारा। मिगी बी सिर खट्टनेगी कुतै कोई ठकाना नैई ऐ। जे हून तूं बचाया ऐ, तां सिर बी खट्टनेगी ज’गा दे।”

ਪਰ ਜੀਵਨ ਕੋਲਾ ਨਰਾਸ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਤੇ ਹੁਨ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੀ ਗੁਆਈ ਚੁਕੀ ਦੀ ਏ—“ਮਾਫ਼ੀ ਸਿਨਿਧਾ ਵਿਧਨਾ ਨੇ ਸਨਦੂਰ ਨੈਂ ਸੁਵਾ ਲਿਖੀ ਦੀ ਏ। ਸੋ ਜਿ 'ਦ੍ਰਾ-ਜਿ 'ਦ੍ਰਾ ਲਾਂਘਨਿਆਂ ਤ 'ਦ੍ਦਰਾ-ਤ 'ਦ੍ਧਰਾ ਤਡ਼ਡੈ ਦੀ ਏ।” ਕਿਨ੍ਤੁ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਦੀਆਂ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਆਤਮੀਯਤਾ ਭਰੇਆ ਦਲਾਸਾ ਦੇਨੇ ਕਨੈ ਤੱਤੀ ਅਪਨੀ ਮਾਨਵੋਚਿਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਇਕ ਬਾਰੀ ਮਿਰੀ ਸ਼ਕਾਰ ਹੋਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਖੀਰ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਤੇ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦਾ ਬਾਹ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦੇ ਇਸ ਤੀਏ ਬਾਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਘਰ-ਘਰ ਚੱਚਾ ਹੋਨ ਲਗਦੀ ਏ। ਤੁਢੂਰ ਜਗਤੂ ਬਰੋਆਲਾ ਬਿਚ-ਬਿਚ ਸੁਰਗਲ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਅਪਨੇ ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਥੈ ਭਾਰ ਪੈਨੇ ਦਾ ਪਖੜ ਰਚਿਯੈ ਭਵਿਕਖ ਵਾਣੀ ਕਰਦਾ ਏ ਜੇ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਇਕ ਦਿਨ ਅਪਨੇ ਤੀਏ ਪਤਿ ਦਾ ਕਲੇਜਾ ਬੀ ਖਾਇਥੈ ਗੈ ਛੋਡਗ।” ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਕਨੈ ਧੋਖਾ ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਨੈਂਹੀ ਬਲਕੇ ਖੁਦ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਨੇ ਗੈ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਹਾ।

ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁਤਰ ਬਮਾਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਬਚੇ ਦੇ ਚਾਂਦਿਧੇ ਦੇ ਕੱਡਨੂ ਤੁਅਰਿਧੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਚਾ ਇਕ ਧੁੰਗਰੀ ਕਫ਼ਿਡੈ ਬਾਕੀ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਗੀ ਦੇਇਥੈ ਆਖਦੀ ਏ ਜੇ “ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਬੇਚਿਧੈ ਦੁਆ ਲੇਈ ਆਓ।” ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਚਲੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਮਤਾ ਚਿਰ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰਨੇ ਦੇ ਪੱਤੱਤ ਜਿਸਲੈ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਨੈਂਹੀ ਆਂਦਾ ਤਾਂ ਬਚੇ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਈ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਘਬਰਾਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਖੀਰ ਚ ਦੁਆਡ ਨੈਂਹੀ ਮਿਲਨੇ ਕਰੀ ਬਮਾਰੀ ਹੋਰ ਬਧੀ ਜਂਦੀ ਏ ਤੇ ਬਚੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਗੈ ਲੇਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦੇ ਦਿਲੈ ਚ ਅਪਨੇ ਬਚੇ ਦਾ ਲਾਜ ਕਰਵਾਨੇ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਗੈ ਰੇਹੀ ਜਂਦਾ ਏ।

ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਪਾਸੇਆ ਵਿਸ਼ਵਾਸਧਾਤ ਤੇ ਬਚੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਤੱਥ ਇਕ ਭੈਂਕਰ ਵੜਪਾਤ ਦਾ ਕਮਮ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਸ਼ਹਾਰਾ ਪਾਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ਾ ਦੀ ਏਹ ਆਖ਼ਰੀ ਅਸਫਲਤਾ ਏ। ਹੁਨ ਓਹ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚ ਬਿਲਕੁਲ ਗੈ ਬੇਸ਼ਹਾਰਾ ਏ। ਹੁਨ ਉਸਦਾ ਇਤਥੋਂ ਕੋਈ ਨੈਂਹੀ ਏ, ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਨੈਂਹੀ। ਓਹ ਹੁਨ ਇਕ ਨਿਰੀ ਖੰਡਰਤਾ ਮਾਤਰ ਏ। ਓਹ ਲਟੋਈ-ਪਟੋਈ ਦੀ ਏ। “ਚਿੜੀ ਦਾ ਬੋਟ ਮੇਝੇਂਥਾਂ ਲੇਈ ਸੇਈ ਗੇਆ। ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦਾ ਆਹਲਡਾ, ਆਸਰਮਾਂ ਤੇ ਮਮਤਾ ਤੁਜ਼ਡੀ ਗੇਈ।”

ਦੂਏ ਦਿਨ ਕਾਂਸ੍ਥੂ ਦੀ ਮੌਤੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਬੀ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਗੀ ਮਿਲੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਕਿਸਮਤੂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਦੀ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਪਰ ਹੁਨ ਬੀ ਨਿਰੰਦੇ ਸਮਾਜ ਗੀ ਤਰ੍ਸ ਨੈਂਹੀ ਆਯਾ। ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਤੱਥ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦਿਧਾਂ ਚੌਟਾਂ ਜਗਤੂ ਬੋਰੋਕਾਲੇ ਦਿਧਿਆਂ ਕਥਿਤ ਭਵਿਖ ਵਾਣਿਆਂ ਪਰ ਸਚਾਈ ਦਿਧਾਂ ਮੋਹਰਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ।

ਇਸ ਥਮਾਂ ਪੱਤੱਤ ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦੀ ਦਿਨ ਚੰਚਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਪਨੇ ਨਿਧਾਨੇ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਤੱਥ ਪੱਤਰ ਬਛਾਨੇ ਕਨੈ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਏ ਜੇ ਇਧਾਂ ਕਰਨੇ ਕਨੈ ਸਮਾਧਿ ਦੇ ਅਨੰਦਰ ਬਚੇ ਦੇ ਕੋਮਲ ਸ਼ਾਰੀਰ ਪਰ ਗਰਮੀ ਦੀ ਕਡਕਦੀ ਧੁਪਾ ਦਾ ਅਸਰ ਨੈਂਹੀ ਹੋਗ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪੱਤਰ ਤ੍ਰੋਡੇ ਹੋਈ ਤਸੀ ਝਾਡਿਆਂ ਚਾ ਇਕ ਤਿਤਰੇ ਦਾ ਬਚਾ ਮਿਲੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਬਸ ਛੁਕਦੇਗੀ ਤਿਨਕੇ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਮਿਲੀ ਗੇਆ। ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਇਸ ਸੱਸਾਰੇ ਚ ਹੁਨ ਇਕ ਬਾਰੀ ਫ਼ਹੀ ਕਿਲਲੀ ਨੈਂਹੀ ਏ। ਓਹ ਉਸ ਤਿਤਰੇ ਦੇ ਬਚੇ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸਵਾਗੀਧ ਪੁਤਰ ਕੌਡੂ ਦਾ ਗੈ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਮਝਿਧੈ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਬੀ ਕੌਡੂ ਗੈ ਰਕਖੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਪੁਤਰੇ ਦੇ ਕੰਝਨੂੰ ਦੀ ਓਹ ਧੁੰਗਰੀ ਧਾਗੈ ਚ ਪਰੋਇਧੈ ਉਸਦੇ ਗਲ ਪੁਆਈ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਮੌਕੇ-ਮੌਕੇ ਪਰ ਉਸਦੇ ਦਿਲੈ ਚ ਕੌਡੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਕੈਈ ਅਰਮਾਨ ਤੇ ਕਲਪਨਾਂ ਆਂਦਿਆਂ ਨ। ਓਹ ਕੌਡੂ ਦੇ ਬਾਹ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪਰ ਸਸ਼ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਨੇ ਪਰ ਦਾਦੀ

बनने दे दिनै दे सुखने दिखदी ऐ। एह सब सोचियै उसदे दिलै च बड़ा गै नंदै ने भरेदा चुलबुलापन लैहरां मारदा ऐ। कदें-कदें ओह उस्सी संबोधत करियै- “पुत्तरा, आऊं बी इक पक्खरुआं। पता नेई कियां भलेखे नै विधना ने मिगी मनुक्ख-जूनी बिच सुट्टी उडेया। पर मनुक्खें मिगी अपनी बरादरी बिचा छेके दा गै रक्खेआ। मिगी नां गै उड़डरन दित्ता ते नां गै दुरन दित्ता।”

किन्नी गैहरी पीड़, बेबसी ते किन्नी खिंझ ऐ समाज वास्तै कास्तू दे इनें शब्दें च।

इयां इस कहानी च नायिका कास्तू लगातार संघर्ष करदी होई अपने दुर्भाग दियां चबेड़ां बरदाशत करदी चलदी ऐ ते अपने लक्ष्य पासै कदम बधाने कोला बिंद बी डरदी नेई ऐ। ओह बरोधी परिस्थितियें दे आगें झुकदी नेई बल्के उंदा मुकाबला करदी जंदी ऐ। अपने चबक्खें बरोधी लोकें दे समाज कनै घिरी दी ओह नां कुसै कोला दया दी भिक्ख मंगदी ऐ ते नां गै कुतै नस्सियै चली जंदी ऐ। इस कोला उसदे चरित्तर दे धीर्ज, कर्मठता, आतम-विश्वास बगैरा गुन उभरियै स्पष्ट होई जंदे न।

संदर्भ :

1. शीराजा (हिन्दी) नरेन्द्र स्मृति अंक, मार्च 1972, जम्मू कश्मीर कला, संस्कृति एवं भाषा अकादमी जम्मू पृ०92
2. उंऐ पृ०- 92
3. उंऐ पृ०- 55
4. उंऐ पृ०- 94
5. उंऐ पृ०- 94
6. उंऐ पृ०- 94-95
7. उंऐ पृ०- 95
8. उंऐ पृ०- 95
9. उंऐ पृ०- 95
10. उंऐ पृ०- 96
